

М.М. Руженський

Сільське безробіття: стан та шляхи подолання

У статті проаналізовано стан безробіття в сільській місцевості. Окреслено основні шляхи поліпшення зайнятості населення в контексті збереження та створення робочих місць.

Ключові слова: безробіття, зайнятість населення, ринок праці в сільській місцевості, робочі місця.

This paper analyses the state of unemployment in rural areas. The basic ways of improving employment in the context of preserving and creating new jobs have been outlined.

Keywords: unemployment, employment, rural labour market, jobs.

Постановка проблеми. Збільшення кількості робочих місць в усіх галузях національної економіки є одним із стратегічних напрямів державного регулювання зайнятості населення. Однак з огляду на обсяги безробіття в сільській місцевості, зменшення кількості робочих місць протягом тривалого часу, появу безробітних сіл, зuboжіння сільського населення можна стверджувати, що реформування аграрної сфери в основному негативно вплинуло на стан зайнятості. Внаслідок цього уповільнюється соціально-економічний розвиток сільської місцевості та її населення, виникають депресивні території.

У складі національного ринку праці ринок праці в сільській місцевості можна віднести до одного із найпроблемніших. Це, на нашу думку, потребує пильної уваги до розв'язання його проблем за активної участі державних інститутів, підприємницьких структур та всіх причетних до функціонування й розвитку цієї важливої складової ринкової економіки, а також окреслення шляхів їх розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській і зарубіжній науковій літературі значна увага приділяється теоретичним і практичним аспектам безробіття в сільській місцевості, проблемам його державного регулювання, що знайшло відображення в роботах А. Бабенка, С. Бандура, О. Бородіної, І. Гнибіденка, Г. Купалової, М. Маліка, Ю. Маршавіна, О. Могильного, В. Онікієнка, Е. Саруханова, О. Шкільова, В. Ягодкіна та ін. Однак з поля зору науковців, котрі досліджують проблеми зайнятості сільського населення, випадають потенційні можливості впливу виробничих структур агропромислового комплексу на зменшення рівня безробіття.

Мета статті полягає у розкритті стану та особливостей безробіття в сільській місцевості, обґрунтуванні пропозицій щодо поліпшення зайнятості сільського населення на основі диверсифікації виробничої діяльності, розширення мережі агросервісних підприємств.

Виклад основних результатів дослідження. Початок нового тисячоліття ознаменувався радикальними

змінами відносин власності, організаційної структури сільськогосподарського виробництва та інших галузей агропромислового комплексу нашої країни. У 2012 р. в Україні функціонувало 55 866 аграрних формувань, з яких 8 121 (14,5%) – господарські товариства, 4 183 (7,4%) – приватні підприємства, 856 (1,5%) – виробничі кооперативи, 40 732 (72,9%) – фермерські господарства, 294 (0,5%) – державні підприємства і 1 680 (3,2%) – підприємства інших форм господарювання [1, с. 139].

Зміна форм власності, організаційної структури центральної та інших сфер агропромислового комплексу в нашій країні призвела до формування системи взаємопов'язаних ринків товарів, послуг, капіталів, робочої сили тощо. Одним із них є ринок праці в сільській місцевості, що має певні особливості. Загальною закономірністю розвитку сільськогосподарського виробництва є вивільнення частини робочої сили з аграрної сфери і перетікання її в несільськогосподарські галузі національної економіки. На характер цього ринку праці також впливає спеціалізація сільськогосподарського виробництва, внаслідок якої відбувається територіальна диференціація як аграрного виробництва, так і зайнятих у ньому працівників. Природно-кліматичні фактори зумовлюють виробничу спеціалізацію, а технічний рівень аграрного виробництва – умови і кількість використовуваної праці.

Об'єктами прикладання живої і уречевленої праці в аграрному виробництві є живі організми. Результати аграрної праці матеріалізуються у вигляді продукції рослинництва і тваринництва, левова частка якої споживається в переробленому вигляді. Попит і пропозиція робочої сили на ринку праці в сільській місцевості можуть істотно змінюватись навіть протягом невеликого проміжку часу. Тому сільськогосподарське виробництво повинне мати певний резерв робочої сили для подолання пікової потреби в працівниках для виконання ряду виробничих операцій в оптимальні агротехнічні терміни. Сезонність у цій галузі особливо негативно позначається на ефективності використання робочої сили внаслідок недостатньої розвиненості різноманітних форм агропромислової інтеграції, низького рівня розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в сільській місцевості.

Окрім дії зазначених факторів за час ринкових трансформацій в аграрній сфері протягом кількох років мало місце скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, практично ліквідація тваринництва

Руженський Максим Миколайович, кандидат економічних наук, доцент кафедри політичної економії факультетів управління та управління персоналом і маркетингу ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" (Київ).

Динаміка вакансій та чисельності незайнятих громадян із числа працівників сільського господарства України

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2012	2007 р. відносно 2012 р. (рази)
Потреба в працівниках (осіб, на кінець року)	7 260	3 977	2 191	2 729	2 466	Зменшення у 2,9 раза
Чисельність незайнятих громадян із числа працівників сільського господарства (осіб, на кінець року)	214 866	247 939	125 638	139 739	134 583	Зменшення у 1,5 раза
Відношення кількості незайнятих громадян на одну вакансію (осіб)	30	62	57	51	55	Збільшення у 1,83 раза

Джерело: [3, с. 288; 4, с. 258; 5, с. 259; 6].

як високотоварної з великою кількістю робочих місць індустріальної галузі.

Істотно вплинуло на зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції звуження місткості внутрішнього ринку продовольчої продукції внаслідок падіння платоспроможного попиту населення та зростання його бідності. Свідченням останнього є дані про розподіл кількості працівників за рівнем номінальної заробітної плати. При розмірі мінімальної заробітної плати у 1 134 грн та такому ж прожитковому мінімумі для працездатної особи у грудні 2012 р. 5,2% працівників отримували її у розмірі від 1 134 до 1 500 грн, 26,0% – від 1 500 до 2 500 грн, 17,1% – від 3 500 до 5 000 грн, 14,0% – понад 5 000 грн [1, с. 380].

Частка домогосподарств із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами на місяць, нижчими прожиткового мінімуму, у 2012 р. загалом складала 12,1% серед усіх домогосподарств, у тому числі від загальної кількості у міських поселеннях – 8,6%, а в сільських – 19,7% [1, с. 387].

За такого рівня доходів населення змушене зосередити значну частину зусиль на самозабезпеченні продуктами харчування. Сільські жителі купівлю продовольчих товарів намагаються звести до мінімуму, а їхні особисті підсобні господарства практично виконують функцію соціального захисту. Бідність населення нашої країни не дозволяє сформуванню стійкого попиту на продовольчі товари, які виробляються із сільськогосподарської сировини, що негативно позначається на стані ринку праці в сільській місцевості.

За 2000–2012 рр. кількість найманих працівників у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві України скоротилась з 2 752,8 тис. осіб до 741,7 тис. осіб, або у 3,71 раза [1, с. 346]. На кінець 2012 р. рівень зайнятості в сільській місцевості серед населення віком 15 – 70 років складав 62,7% [1, с. 348]. Чисельність безробітних, за методологією МОП, у тому ж році становила 507,9 тис. осіб, тобто більше 0,5 млн жителів сіл не мали роботи та надійних джерел доходів [2, с. 96].

Високий рівень безробіття в сільській місцевості спричинений тим, що протягом тривалого періоду часу на тлі зменшення потреби в працівниках для аграрної сфери зростає кількість незайнятого населення. Динаміка чисельності незайнятих громадян – працівників

сільського господарства та кількість вільних робочих місць показані у таблиці.

Наведені в таблиці дані свідчать про стійку тенденцію до зменшення вакансій в центральній сфері АПК України, зростання кількості претендентів на вільне робоче місце. Привертає увагу те, що в середньому по Україні при 55 претендентах на одне вільне робоче місце в сільському господарстві на кінець 2012 р. в Луганській області таких осіб налічувалось 608, у Черкаській – 320, в Івано-Франківській – 229, в Запорізькій – 198 осіб на одну вакансію [6].

Позитивних результатів у працевлаштуванні сільських жителів можна досягти шляхом розширення виробництва (і як результат – збільшення кількості робочих місць), новими підприємницькими структурами, що діють в аграрному секторі. Але такі можливості обмежені в часі. В міру загострення конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції скорочуватиметься кількість працюючих. Однак і в цьому разі проблеми працевлаштування людей, які втратили роботу на сільськогосподарських підприємствах, слід розв'язувати в межах сільської території, оскільки в містах незайнятого економічно активного населення відносно більше, ніж у селах.

Досить складним є питання працевлаштування селян відповідно до інтенсифікації аграрного виробництва. Навіть економічно розвинені країни світу, які мають сучасні технології інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, не завжди їх впроваджують, виходячи з того, що повсюдне використання таких технологій може викинути на ринок праці в сільській місцевості значну кількість людей. Тому в цих країнах впроваджується курс на самозабезпеченість і самодостатність сільського населення в засобах існування.

У зв'язку з цим доречно підкреслити, що в країнах світової спільноти (за виключенням нашої держави) критерієм оптимізації структурної перебудови економіки була передусім зайнятість населення. Урядові рішення щодо розвитку національної економіки приймаються на основі аналізу їх впливу на зайнятість населення. На відміну від цих аксіом державного регулювання соціально-економічного розвитку Міністерство аграрної політики нашої держави звітує лише про нарощування обсягів виробництва та експорту зернових і олійних культур, хоча в нього зовсім інші функції. Мається на увазі розробка

заходів аграрної політики, спрямованих у т.ч. і на збереження та створення робочих місць.

Серед напрямів диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості, які суттєво впливають на зменшення безробіття, помітна роль належить розвиткові вертикально інтегрованих формувань, які не тільки вирощують сільськогосподарську продукцію, а й здійснюють її переробку та реалізацію. Окрім цього необхідний розвиток вторинної переробки різноманітних сировинних ресурсів для випуску промислової продукції.

Щодо першого, то внутрішньогосподарська агропромислова інтеграція окрім позитивного впливу на збільшення кількості робочих місць у сільській місцевості приваблива для підприємництва та соціально-економічного розвитку аграрної сфери з кількох причин. Порівняно з іншими видами виробничої діяльності, у сільській місцевості поширення вертикально інтегрованих формувань сприяє зменшенню втрат сільськогосподарської продукції, забезпечує комплексне високоефективне використання ресурсного потенціалу аграрної сфери. З позицій підприємницької діяльності її привабливість полягає в тому, що відкриваються можливості отримувати прибуток не тільки від сільськогосподарського виробництва, а й від інших напрямів агробізнесу. Вкладення капіталу у переробку сільськогосподарської продукції майже завжди менш ризиковане і дає більший прибуток, ніж у виробництво сировини, а торгівля продуктами харчування може бути ще вигіднішою.

З метою диверсифікації зайнятості жителів сільських територій, на нашу думку, необхідне здійснення ряду заходів регуляторного характеру з боку держави, а саме:

- розробка і впровадження інституціонально-правових засад механізму, який би забезпечував рівні економічні умови господарювання як виробникам, так і переробникам сільськогосподарської продукції;

- широке використання кооперативних засад в інтеграційних зв'язках сільськогосподарських і переробних підприємств з урахуванням їх економічних інтересів, цілей і завдань, кон'юнктури продовольчого ринку;

- стимулювання з боку держави взаємовигідного співробітництва переробних підприємств з фермерськими, особистими підсобними господарствами селян на взаємовигідних засадах;

- державна підтримка розвитку кооперативних та інших некомерційних структур функціонально спрямованих на здійснення спільної заготівлі, переробки, реалізації продукції, а також сервісного обслуговування потоків сільськогосподарської продукції та засобів виробництва для аграрної сфери.

Серед інших шляхів диверсифікації виробничої діяльності в сільській місцевості позитивний вплив на створення робочих місць має розвиток сільського туризму, відродження народних промислів, виготовлення сувенірної продукції, відновлення соціальної інфраструктури села. Останнє має значний потенціал збільшення робочих місць і часткового вирішення проблем сільського безробіття. Щодо сільського туризму, то, на нашу думку, його привабливість зростає при поєднанні з вирощуванням екологічно чистої продукції. Це надає можливості для створення

більш продуктивних робочих місць, що сприяє підвищенню соціальної захищеності сільських жителів, благоустрою сіл, розвитку соціальної інфраструктури та сфери обслуговування, зменшенню міграції населення в інші регіони та за кордон.

Висновки та пропозиції. З викладеного випливає, що зменшення рівня безробіття в сільській місцевості можливе шляхом поєднання регуляторного впливу держави на розвиток аграрної сфери з ініціативністю, винахідливістю та соціальною відповідальністю бізнесу та сільського населення. Активна роль у вирішенні проблем безробіття на селі належить органам місцевого самоврядування як модераторам забезпечення нормальних умов життєдіяльності сільських жителів. На засадах такого соціального партнерства існує велика ймовірність поліпшити не тільки стан зайнятості, а й зберегти українське село від деградації та зникнення як такого.

Список використаних джерел

1. *Статистичний щорічник України за 2012 рік* / За ред. О.Г. Осаулєнка. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2013. – 551 с.
2. *Економічна активність населення 2012* : Стат. збірник / Державна служба статистики України. – К., 2013. – 208 с.
3. *Ринок праці України в 2010 році* : Аналіт.-стат. зб. – К., 2011. – 303 с.
4. *Ринок праці України в 2009 році* : Аналіт.-стат. зб. – К., 2010. – 271 с.
5. *Ринок праці України в 2007 році* : Аналіт.-стат. зб. – К., 2008. – 299 с.
6. *Ринок праці України в 2012 році* / статистичні дані Держ. служби статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.dcz.gov.ua

Стаття надійшла 25.03.2014

У Болгарії скорочується безробіття

Агентство зайнятості Болгарії другий місяць поспіль зареєструвало значне скорочення безробіття. Його коефіцієнт у травні склав 11,2%.

Для порівняння: на початку року рівень безробіття в країні становив 12,2%.

Однак він залишається все ще високим порівняно з минулим роком. У травні 2013 року коефіцієнт становив 11%.

На біржі праці в травні зареєстровано 367 499 безробітних, або на 19 126 тис. менше, ніж у квітні, про що свідчать дані Агентства зайнятості Болгарії.

У травні кількість зареєстрованих безробітних знизилася на 11 тис. осіб, що говорить про явне поживлення ринку праці Болгарії, хоча ця тенденція і носить сезонний характер.

На сьогоднішній день болгарський бізнес оголосив 17 тис. вакантних робочих місць, 4 616 з яких — у переробній промисловості, 2 592 — у торгівлі, 2 214 — у готелях і ресторанах країни, у сільському, лісовому та рибному господарстві потрібно 1 318 службовців.

За матеріалами сайту
[>>](http://peopleandcountries.com)